

9.11.2022
KESKIVIKKOSARJA⁴
MUSIIKKITALO KLO 19.00

NICHOLAS COLLON
KAPELLIMESTARI

HILARY HAHN
VIULU

Magnus Lindberg:
Chorale

6 min

Jean Sibelius:
Viulukonsertto op. 47 d-molli

32 min

1. Allegro moderato

2. Adagio di molto

3. Allegro ma non tanto

VÄLIAIKA 20 MIN

Antonín Dvořák:
Sinfonia nro 9 "Uudesta maailmasta"

40 min

1. *Adagio – Allegro molto*
2. *Largo*
3. *Scherzo: Molto vivace*
4. *Allegro con fuoco*

2

Väliäika n. klo 19.50. Konsertti päättyy n. klo 21.00. Suora lähetys Yle Radio 1:ssä ja Yle Areenassa sekä viivästettynä klo 20 alkaen Yle Teemalla.

MAGNUS LINDBERG: CHORALE

Magnus Lindbergin (s. 1958) *Chorale* (2001–2002) sai kantaesityksensä Leicesterissä (The Philharmonia Orchestra/ Esa-Pekka Salonen), jossa se edelsi ohjelmassa Alban Bergin viulukonserttoa. Tällä on tavallista enemmän merkitystä, sillä molemmat teokset hyödyntävät Bachin koraalia ”Es ist genug” siinä muodossa kuin se esiintyy kantaatissa *O Ewigkeit, du Donnerwort BWV 20*.

Lindberg on aiemminkin viitannut teoksissaan muihin säveltäjiin ja erityisesti barokkimusiikkiin, mutta *Chorale*ssa Bach on läsnä kaiken aikaa. Lindbergin teos asettuu musiikin historiassa pitkään Bach-kunnianosoitusten sarjaan, mutta se tutkii koraalin olemusta omilla ehdoil-

laan. Monien muiden teostensa tavoin Lindberg pinoaa *Chorale*ssa motiivisen kehityksen eritempoisiin kerroksiin ja luo tehokkaasti kasvavan jännitteen, joka purkautuu kappaleen lopussa.

*Chorale*ssa toteutuvat mikrotasolla ne prosessit, jotka Lindbergin *Aurasta* alkaen ovat tehneet vaikutuksen suurina spektakkeleina. Jousista ja puhaltimista koostuva kokoonpano tehostaa eri tempojen suuntausta. Se nostaa toisinaan alkuperäisen koraaliaiheeseen tunnistettavasti esiin ja kätkee sen uudelleen harmoniseen liikkeeseen. Kaikki on ohi hämmästyttävässä noin kahdeksassa minuutissa.

JEAN SIBELIUS: VIULUKONSERTTO OP. 47

Jean Sibeliukselta (1865–1957) piti alun perin tulla oma viulusolistinsa. Helsingin konservatorion tutkinnoissa 1880-luvulla hän esitti Pierre Roden viulukonserton ja Mendelssohnin e-molli-konserton. Hän ehti myös soittaa niin paljon kamarimusiikkia, että viulunsoitto kasvoi olennaiseksi osaksi hänen muusikkoidentiteettiään. Virtuosihaaveet kariutuivat kuitenkin vuonna 1891 koesoitossa Wienin filharmonikoihin.

Viulunsoitto ei silti jättänyt säveltäjää, joka vanhoilla päivilläänkin tapaili viuluotteita kyynärvarresta – hän ajatteli musiikkia viulistisesti. Säveltäessään viulukonserttoaan hän tiesi hyvin saavansa koesoittojen metallin maun myös muiden viulistien suuhun. Konserttoon ryhtyessä Sibeliuksen musiikillista ajattelua oli alka-

nut hallita sinfonisuus ja pääinstrumentiksi oli tullut orkesteri.

Viulukonserton valmistumisvaiheet ovat Sibeliuksen kannalta nolo historia. Säveltäjä lupasi teoksen ensin maineikkaalle viulutaiteilijalle Willy Burmesterille, joka oli naimisissa musiikki-impresario Edvard ja makeistehtailija Karl Fazerin Naema-sisaren kanssa. Konserton ensimmäinen versio valmistui vuonna 1903 ja sen kantaesitti konservatorionopettaja Novacek, jolle soolo-osa oli liian vaikea. Burmester nieli vielä tämän, mutta kun lopullisenkin version kantaesitti Berliinin hovikapellin konserttimestari Halir vuonna 1905, Burmester loukkaantui niin, ettei koskaan soittanut teosta. Sibelius omisti teoksen uudelleen nuorelle Ferenc Vecseyille.

Viulukonsertto d-molli op. 47 päätti ja täydensi Sibeliuksen kansallisromanttisen kauden. Solistin ja orkesterin yhdistelyssä on sinfonista vetoa. Orkesterin massiiviset osuudet on annosteltu soolo-osuuksien sivuille ja temaattista materiaalia siirrellään taitavasti eri soitinryhmien ja solistin välillä. Tämän vuoksi solistin ja orkesterin vastakainasettelu korostuu ennen muuta henkisenä jännitteenä: solistin on taisteltava tiensä voittoon ja huomioitava orkesterin itsenäiset repliikit osana musiikin kehityskaarta.

Sooloviulu esittelee ensimmäisen osan (Allegro moderato) pääteeman orkesterijousien sordinoitua pianissimoa vasten. Avausosa asettaa temaattisella jäsentelyllään painetta orkesterille. Viulisti esittelee alussa pääteeman sekä idut osan sivuteemoihin, joihin orkesterin – etenkin puhaltimien – on tartuttava lennosta. Virtuosityotteet kasvavat säveltäjälle ominaisesti suoraan motiivisesta aluskasvillisuudesta. Soolokadenssille on annettu sonaattimuodon kehittelyn tehtävä. Sitä seuraavassa loppukohtauksessa pääteema saa kohtalokkaan sävyn ja osa viehdään päätökseen synkän kiihkon kiehuessa.

Hidas osa (Adagio di molto) on musiikillisen runouden taidonnäyte, jossa melodinen idea esitellään, kasvatetaan, huipennetaan ja hyvästellään suvereenin hallitusti. Klarinettien ja oboeiden vinjetit johdattaa viulumelodian eeppiseen esittelyyn orkesterin myhällässä taustalla. Orkesteri masinoidi johdantoaiheesta synkeän nousun, joka puristaa sooloviulun poltteleviin pariääniin. Huipentuman jälkeinen paluu rauhalliseen alkuasetelmaan ja lopun hiutuvaan hiljaisuuteen edellyttää hienovaraista tunnekontrollia.

Finaalin (Allegro ma non tanto) sytytysaineena käytetään tavallista arktisempaa polttoainetta, tummanpalavaa ja kohtalopäin tanssivaa taituruutta. Matalalla viihtyvän orkesteriosuuden runsaissa ostinato-aiheissa soivat kareliaaniset noitarummut jugend-henkeen tyylieltyinä. Sooloosa karkaa kasautuvien trillien, pari- ja huiluäänten myötä yhä hurjempaan lentoon. Loppukiihdytyksessä orkesteri ja solisti vimmastuvat rutistukseen, jonka sinetöivät jylhinä putoavat tuttiakordit ja viulun nouseva kurotus.

ANTONÍN DVOŘÁK: SINFONIA NRO 9 E-MOLLI OP. 95, “UDESTA MAAILMASTA”

1800-luvun lopulla Yhdysvaltojen nousevalta musiikkikulttuurilta puuttui suurmiehiä. Sellaista ryhtyi 1890-luvun alussa etsimään New Yorkin Kansallisen konservatorion perustanut Jeanette M. Thurber, rikkaan tukkukauppiaan rouva. Antonín Dvořák (1841–1904) oli vanhan mantereen valovoimaisimpia säveltäjänimiä. Dvořákin vaihtoehdoksi ehdotettiin nuorta Sibeliusta, mutta hän sai tilaisuuden kieltäytyä tehtävästä 1920-luvulla.

Dvořákin sopimukseen kuulunut sävelsvelvoite otti hitaasti tulta. Hän spekuloi pitkään Longfellow'n *Hiawathan* pohjautuvalla teoksella. Tuolloisten luonnosten joukossa oli teema, joka myöhemmin löytyi yhdeksännen sinfonian hitaasta osasta. Yhdeksättä sinfoniaa Dvořák ryhtyi hahmottelemaan alkuvuodesta 1893 ja kiirehti sen valmiiksi toukokuussa.

Yhdeksännen sinfonian op. 95 yhteydessä käytiin keskustelua, oliko teoksen hitaan osan englannintorvimelodia aito intiaanisävelmä. Dvořák kiisti käyttäneensä sinfoniassaan intiaanien tai mustan väestön musiikkia. Sen sijaan uusi sinfonia välitti vaikutelmia “Uudesta maailmasta” (“Z nového světa”), viestejä nousevasta ja monikulttuurisesta kansakunnasta. Lehtihaastatteluissa hän kuitenkin kertoi, että amerikkalaisen musiikin tulevaisuus oli mustan väestön sävelmissä, joihin häntä perehdytti konservatoriossa opiskellut Harry Burleigh.

Keskustelu on käynnistynyt USA:ssa uudelleen 2000-luvulla “kulttuurisen omissen” pohjalta. Termiä ei voi suoraan soveltaa 1890-luvun oloihin, mutta Dvořákin ajattelusta erottui myös vanhan maa-

ilman asenteita. Hän rinnasti huolettomasti intiaanien, mustien ja skotlantilaisten musiikin ja kehotti amerikkalaisia seuraamaan taidemusiikissaan germaanisista malleja. Samalla voi muistaa, että tsekiläisenä Dvořák kuului Itävallan kaksoismonarkian etniseen vähemmistöön, johon suhtauduttiin musiikissa usein holhoavasti.

E-molli-sinfoniassaan böömiläinen kansallisromantikko kohtasi kaiken uuden ennakkoluulottomasti, mistä kasvoi teoksen tuoreuden tae. Uutta oli myös sinfonian nojaaminen entistä vahvemmin sykliselle periaatteelle, jossa ydinaiheet ilmoitautuvat eri osissa. Uuteen maailmaan aiemmin klassismiin luottanut säveltäjä tunkeutui myös wagnerilaisittain sävytyneessä orkestroinnissaan.

E-molli-sinfonian rakenne on epätavanomainen, välillä episodimainen, mutta aina dramaattinen. Suuri osa kehittelyä perustuu soitinnuksen muunteluun. Orkestrointi on täynnä nerokkaita yksityiskohtia ja tunnettuja kummallisuuksia: ensiosan optimistisen teeman tulkitsee 1. huilu ja jatkossa 2. huilu, tuubaa tarvitaan vain hitaan osan majesteettillisissa kehyksissä sekä finaalin loppurutistuksessa.

Ensimmäisen osan vakava johdanto (Adagio) puhkeaa äkkipikaiseen draamaan ja suoraviivaisella retoriikalla laukaitaan nopea Allegro-taite (molto) liikkeelle. Huilu ja oboe esittelevät kaihoisan toisen teeman, joka ei saa paljon mahdollisuuksia intohimoisessa myllerryksessä. Vasta soolohuilun muotoilema pääteema tuo ensimmäisen viestin “uudesta maailmasta”. Optimisia odotuksia herättävä aihe muuntuu pian vaskien innostuneeksi sotahuudoksi.

Kehittelyjaksossa teemoja ei varsinaisesti kehitellä, mutta niiden näyttävät esiintulot lisäävät joka kerran kierroksia.

Hidas osa (Largo) aukeaa ylhäisessä Des-duurissa. Vaskikuoron vetäytyttyä englannintorvi soittaa nostalgisen sävelmänsä ja saa peräänsä jousitremoloiden (myöh. bassopizzicatojen) säestämän, koti-ikävän täyttämän puupuhallinaiheen. Böömiläinen tunnelma vahvistuu valoisassa duuri-poikkeamassa, jonka pasuunat keskeyttävät ensiosan pääteeman uljaalla ulostulolla. Tunnelmalliset kertaukset vievät osan päätökseen.

Scherzossa (Molto vivace) Dvořákin koti-seutujen rytmit iskevät entistä terävämmin. Pentatonisessa sivuteemassa kaikuu uuden ympäristön eksotiikka, kun taas valoisassa triotaitteessa tanssitaan kedolla miltei Schubertin ländlerien tahdissa. Ylimenot ja kertaukset purevat jälleen nasevan orkesterinkäsittelyn ansiosta ja osan loppua levennetään tutuksi käyneen ydinaiheen ilmoittautumisella.

Finaalin (Allegro con fuoco) dramaattinen avaus lupaa paljon, mutta jatkossa sinfoninen liike on vaarassa juuttua parempaa sävellajia hakeviin kuljetuksiin ja aiempien teemojen nostalgisiin visiitteihin. Uudelleen syttyvä lataus ja orkestroinnin fyysinen voima takaavat monta repäisevää nousua ja laskua, ennen kuin säveltäjä jättää jäähyväiset monien mahdollisuuksien maalle.

Antti Häyrynen

NICHOLAS COLLON

Brittiläinen Nicholas Collon kuuluu nuoremman polven kysytyimpiin ja arvostetuimpiin kapellimestareihin. Hän aloitti elokuussa 2021 kautensa Radion sinfoniaorkesterin yhdeksäntenä ylikapellimestarina ja on tässä asemassa ensimmäinen ulkomaalainen kapellimestari.

Tärkeällä sijalla Collonin ohjelmasuunnittelussa RSO:ssa ovat kausittain vaihtuvat teemasäveltäjät, joita ovat kaudella 2022–23 György Ligeti, Outi Tarkiainen ja Sergei Rahmaninov. Lisäksi hän on kutsunut Brett Deanin RSO:n säveltäjävieraaksi. Collon johtaa kauden aikana RSO:ta kausikonserttien lisäksi ulkomaisilla vierailuilla Lontoon Proms-festivaalilla solistina Pekka Kuusisto sekä Virossa ja Saksassa, jolloin solistina on viulisti Hilary Hahn.

Collon on 2004 perustamansa brittiläisen kamariorkesterin Aurora Orchestran ylikapellimestari. Hän on työskennellyt Haagin Residentie-orkesterissa vuodesta 2016 lähtien, ensin jaetussa pääkapellimestarin (principal conductor) virassa Jan Willem de Vriendin kanssa ja 2018–2021 sen ainoana ylikapellimestarina. Syksystä 2017

lähtien hän on ollut myös Kölnin Gürzenich-orkesterin päävierailija.

Collon on vierailut monien arvostettujen orkesterien johtajana; näitä ovat brittiläisten huippuorkesterien lisäksi mm. Deutsches Symphonie-Orchester Berlin, Zürichin Tonhalle-orkesteri, Ensemble InterContemporain, Euroopan kamariorkesteri, Oslon filharmonikot, Ranskan kansallisorkesteri, Tokion Metropolitan-sinfoniaorkesteri ja Toronton sinfoniaorkesteri.

Collon johtaa laajaa ohjelmistoa ja on työskennellyt myös oopperakapellimestarina. Hän on johtanut yli 200 uutta teosta, joukossa useita kantaesityksiä ja ensiesityksiä, säveltäjinä mm. Unsuk Chin, Philip Glass, Colin Matthews, Nico Muhly, Olivier Messiaen, Krzysztof Penderecki ja Judith Weir.

Collon levytti kaudella 2021–22 RSO:n kanssa Sibeliuksen, Thomas Adèsin ja Lotta Wennäkosken musiikkia. Hänen levytyksistään Aurora Orchestran kanssa tehty *Road Trip* (Ives, Copland, Adams ja Muhly) voitti 2015 Echo Klassik -palkinnon Klassik ohne Grenzen -sarjassa. Aurora Orchestran

ensimmäisenä julkaisuna Deutsche Gram-
mophonille on vuonna 2020 ilmestynyt
levy *Music of the Spheres* (Mozart, Max
Richter, Adés, Dowland/Muhly ja Bowie).
Hän on lisäksi levyttänyt mm. Haydnia,
Ligetiä, Britteniä ja Deliusia sekä Hallé-or-
kesterin kanssa useita levyjä modernia
ohjelmistoa.

8

**KEVÄÄN KAUSILIPUT MYYNNISSÄ
2.–30.11.2022.**

yle.fi/rso

ticketmaster®

Amerikkalainen Hilary Hahn on kasvanut 1990-luvun häikäisevästä teinitähdestä yhdeksi aikamme hienoimmista ja monipuolisimmista viulisteista. Hän on kolminkertainen Grammy-palkinnon voittaja, ja tämän vuoden lokakuussa amerikkalainen arvostettu musiikin verkkojulkaisu *Musical America* valitsi hänet ”vuoden 2023 taiteilijaksi”.

Baltimoreessa ja Philadelphian Curtis-instituutissa opiskelleen Hahnin ensimmäinen merkittävä esiintyminen orkesterin solistina oli 11-vuotiaana 1991 ja ensimmäisen levynsä hän taltioi 16-vuotiaana 1996. Hän on esiintynyt laajasti maailman huippuorkesterien solistina ja soittaa aktiivisesti myös kamarimusiikkia. Hahn pyrkii tekemään klassisesta musiikista helpommin lähestyttävää ja avaa sen maailmaa aktiivisesti sosiaalisessa mediassa.

Hahn ilmoitti alkusyksystä 2019 pitävänsä kauden 2019-20 sapattivapaata viuluesiintymisistä, mutta koronapandemia teki tauosta aiottua pitemmän. Hän palasi esiintymislavoille kesällä 2021 soittamalla Frankfurtissa Alberto Ginasteran

huippuvaativan viulukonserton, joka taltioitiin live-esityksenä levyille.

Hahn esittää laaja-alaista ohjelmistoa ja on tilannut uusia teoksia nykysäveltäjiltä kuten Edgar Meyeriltä, Lera Auerbachilta, Einojuhani Rautavaaralta ja Antón García Abrililta. Hän julkaisi 2013 levyn *In 27 Pieces: The Hilary Hahn Encores*, jolla on 27 hänen tilaamaansa encore-sävellystä viululle ja pianolle, ja teoksista ilmestyi 2019 myös Hahnin toimittama nuottijulkaisu hänen esitysohjeillaan.

Hahn on levyttänyt Sonylle, Deutsche Grammophonille ja Deccalle keskeistä viulukirjallisuutta alkaen Bachin sooloviuluso-
naateista ja -partitoista mutta myös harvemmin kuultuja teoksia ja uutta musiikkia. Hän on usein yhdistänyt levyillä eri aikakausien teoksia, esimerkiksi Beethovenin ja Bernsteinin, Sibeliuksen ja Schönbergin, Brahmsin ja Stravinskyn sekä Tšaikovskin ja Jennifer Higdonin viulukonsertot.